

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1925 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner med förslag till lag om ändrad lydelse av 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft till lagutskott hänvisade motioner nr 70 i första kammaren av herrar *Johan Bernhard Johansson, Sederholm* och *Frändén* samt nr 189 i andra kammaren av herrar *Norman, Brännström, Öberg, Johanson* i Huskvarna, *Lindmark, Göranson, Lilliecreutz, Nilsson* i Antnäs, *Larson* i Tönnersa, *Anderson* i Storegården, *Gustafsson* i Älvsered, *Petersson* i Lerbäcksbyn, *Hedlund* i Häste, *Persson* i Fritorp och *Hedin*.

I motionerna, vilka äro lika lydande, har hemställts, att riksdagen ville för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910.

Härigenom förordnas, att 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Är prästgård med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet olämpligt belägen, eller kan eljest på grund av särskilda omständigheter boställe eller del därav ej för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig avgift utarrenderas, må boställe eller del, varom nu är sagt, efter Konungens beprövande utbytas mot annan fastighet eller ock försäljas. Lag samma vare, där löneboställe eller del därav i följd av belägenhet i eller invid stad eller stadsliknande samhälle kan med synnerlig fördel styckas till tomter.

Har lägenhet å löneboställe så bebyggts, att därå den 1 januari 1919 fanns och fortfarande finnes för stadigvarande behov avsedd, nöjaktig bostad för lägenhetens innehavare och hans familj, och belöper av det värde, lägenheten med därå befintliga byggnader äger, minst en fjärdedel å lägenhetsinnehavaren tillhöriga byggnader, vare lägenhetsinnehavaren berättigad att inlösa det till lägenheten hörande område, så vitt Konungen prövar det kunna ske utan olägenhet för lönebostället eller därintill belägen prästgård.

Giver Konungen tillstånd till åtgärd, som ovan avses, ankommer ock på Konungens prövning, huruvida i anseende därtill, att boställets avkomst helt eller delvis ingått till kyrkofonden, för detsamma betingad mellangift eller köpeskilling eller någon del därav skall överlämnas till nämnda fond.

Denna lag skall träda i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, men skall ej föranleda inskränkning i den rätt, som jämlikt lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område kan tillkomma innehavare av lägenhet å ecklesiastikt löneboställe.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för förslaget, tillåter sig utskottet att, i den mån ej redogörelse därför lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Förevarande motioner avse att bereda vissa lägenhetsinnehavare å ecklesiastika löneboställen, som därå äga boningshus, möjlighet att utöver vad för närvarande gäller friköpa den mark, varå de skapat sina hem.

*Bestämmelser
om tryggad be-
sittningsrätt
till vissa lä-
genheter å
prästabö-
ställen.*

Sådana lägenhetsinnehavare kunna nu under särskilda betingelser erhålla en i viss mån tryggad besittningsrätt till marken. Bestämmelser härom innehållas i kungörelserna den 15 april 1904 och den 14 maj 1915 angående beredande av tryggad besittningsrätt åt innehavare av vissa lägenheter å prästerskapets löneboställen samt förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen. Enligt dessa författningar gäller nämligen, att vid utarrendering av löneboställe i enlighet med förordningen den 15 september 1911 skall undersökas, huruvida därå finnas lägenhetsinnehavare, som bebo dem tillhöriga, före den 1 januari 1915 uppförda byggnader, ävensom huruvida lägenhetsinnehavarna må kunna utan men för egendomens skötsel vid lägenheterna bibehållas. Därest så finnes vara fallet, må bland arrendevillkoren intagas sådana bestämmelser, genom vilka lägenhetsinnehavare och hans hustru förbehållas att mot utgörande till arrendatorn av avgäld, som i detta sammanhang av länsstyrelsen och domkapitlet fastställes, kvarbo å lägenheten till arrendeperiodens slut, om de leva så länge samt förenämnda myndigheter ej under arrendetiden på grund av deras uppförande eller underlåtenhet att utgöra avgälden finna anledning att genom uppsägning skilja dem från lägenheten. Därjämte stadgas, att länsstyrelsen och domkapitlet jämväl äga att beträffande sådan före den 1 januari 1915 tillkommen lägenhet, vilken anses för egendomen, varå den finnes, medföra väsentligt gagn, meddela så beskaffat stadgande, att lägenhetens bibehållande till arrendeperiodens utgång göres oberoende av innehavarens frånfälle eller lägenhetens överlåtande på annan person.

Enligt lagen den 26 mars 1920 om rätt i vissa fall för nyttjanderätts-havare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område (den s. k. ensittar-lagen) finnes även viss möjlighet för lägenhetsinnehavare å ecklesiastik jord att genom tvångsinlösen förvärva lägenheten, därest nämligen jorden icke är att anse såsom kronan tillhörig. Har en för viss tid till brukande eller för bostadsändamål upplåten del av en fastighet över tjugu år i följd inne-hafts av annan än ägaren och har området så bebyggt, att därå den 1 januari 1919 fanns och vid upplåtelse-tidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, äger brukaren nämligen enligt denna lag rätt att vid upplåtelse-tidens slut lösa det upplåtna området under förut-sättning att minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, belöper å brukaren tillhöriga byggnader. Är en del av en fastighet upplåten för brukarens livstid, äga vid den tid, då den upplåtna brukanderätten upphör, brukarens stärbhusdelägare enahanda lösningsrätt, oavsett under vilken tid fastigheten innehafts av annan än ägaren. Även om lägenhetsinnehavaren icke kan visa avtal om upplåtelse för viss tid eller för livstid, äger han likväl lösningsrätt till det av honom innehavda området, därest detta den 1 januari 1919 sedan mer än tjugu år innehafts av annan än ägaren till brukande eller för bostadsändamål och jordägaren icke före nämnda dag vidtagit åtgärd för att skilja innehavaren från om-rådet, vilken åtgärd därefter leder till sådan påföljd. Från lagens tillämp-ning är undantagen all mark, som tillhör kronan. — De nu angivna be-stämmelserna om inlösningsrätt hava emellertid icke obetingad giltighet. Sålunda äger dylik rätt icke rum, om de lägenhetsinnehavaren tillhöriga byggnaderna enligt avtal skola vid upplåtelse-tidens slut tillfalla jordägaren eller om området frånträdes på den grund, att nyttjanderätten förverkats. Likaledes äro från lösningsrätt undantagna de fall, där på grund av lägen-hetens närbelägenhet till jordägarens boningshus, tomtplats eller trädgård eller på annan grund inlösen skulle komma att för huvudfastigheten med-föra avsevärd olägenhet.

Såsom känt har i proposition nr 142 förelagts innevarande års riksdag förslag till ny ensittarlag, vilket förslag å åtskilliga punkter innehåller be-tydelsefulla avvikelser från den nu gällande ensittarlagen.

De viktigaste bestämmelserna om försäljning av ecklesiastik jord inrymmas emellertid i den med motionerna avsedda 62 § av den ecklesiastiska boställs-ordningen den 9 december 1910. Enligt detta lagrum, för vars ändring fordras samtycke jämväl av kyrkomöte, får efter Konungens prövning för-säljning äga rum:

1) därest *prästgård* med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet är olämpligt belägen eller

2) därest eljest på grund av särskilda omständigheter *boställe eller del därav* ej kan för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig utgift utarrenderas eller ock

Lagen den 26 mars 1920 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område (den s. k. ensittarlagen).

Med motionerna avsedda 62 § i ecklesiastisk boställs-ordning den 9 december 1910.

3) därest *löneboställe* eller *del därav* till följd av belägenhet i eller invid stad eller stadsliknande samhälle kan med synnerlig fördel styckas till tomter.

Motionernas
innehåll.

Motionärernas hemställan åsyftar, att såsom ett andra stycke skulle till förenämnda paragraf fogas en bestämmelse av innehåll, att, därest lägenhet å *löneboställe* så bebyggt, att därå den 1 januari 1919 fanns och fortfarande finnes för stadigvarande behov avsedd, nöjaktig bostad för lägenhetens innehavare och hans familj, och minst en fjärdedel av det värde, lägenheten med därå befintliga byggnader äger, belöper å lägenhetsinnehavaren tillhöriga byggnader, lägenhetsinnehavaren skall vara berättigad att inlösa det till lägenheten hörande området, så vitt Konungen prövar det kunna ske utan olägenhet för lönebostället eller därintill belägen prästgård. Därjämte föreslås en härav betingad omformulering av nuvarande andra stycket i paragrafen.

Utskottet erinrar, att enligt 1 § i ecklesiastika boställsordningen räknas i densamma till boställen all den fasta egendom, som är anslagen till bostad eller avlöning åt prästerskapet i territoriella församlingar, jämväl sådan, som användes till prästänkesäte eller vars avkomst ingår till prästerlig löne-regleringsfond (kyrkofonden). Boställsordningen har följaktligen icke avseende å boställen, som äro anslagna åt klockare och orgelnister med flera befattningshavare inom ecklesiastikstaten, vadan motionerna enligt sin avfattning icke omfattar boställen av sist avsedda slag.

Vidare erinrar utskottet, att medan under ecklesiastika boställsordningen fallande boställe, som är avsett till löntagares bostad, i boställsordningen kallas *prästgård*, annat i densamma avsett boställe benämnes *löneboställe*, samt att av motionernas avfattning framgår, att motionerna hava avseende blott å löneboställen.

Uttalanden i
samband med
tillkomsten av
den ecklesia-
stika boställs-
ordningen.

De anförda bestämmelserna i 62 § boställsordningen hade icke någon mot- svarighet i de förslag till lag om reglering av prästerskapets avlöning och till ecklesiastik boställsordning, som av Kungl. Maj:t förelades riksdagen åren 1908 och 1909, men återfinnas i huvudsak i propositionen till 1910 års riksdag med förslag till ecklesiastik boställsordning och härröra från förslag, som i enskilda motioner framburos vid de förstnämnda två riksdagarna. Dessa sistberörda förslag gingo emellertid vida längre. De åsyftade nämligen, att de ecklesiastika boställena i allmänhet skulle avyttras. Riksdagen ansåg emellertid, såsom framgår av dess uttalande i samband med antagandet av den ecklesiastika boställsordningen, att stor varsamhet borde iakttagas, då det gällde att i penningar med deras mera osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde vore av mera bestående natur.

I samband härmed förtjänar ock återgivas det vid frågans behandling under 1909 års riksdag av vederbörande särskilda utskott gjorda utta- landet, att enligt dess mening kyrkans ekonomiska intressen i regeln bäst till-

varatoges därigenom, att jord, som anslagits åt prästerskapet, ej bleve avyttrad, enär genom jordens bibehållande för den institution, till vilkens fromma den en gång blivit upplåten, vinsten av en jordvärdestegring även komme samma institution till godo.

Innan utskottet härefter går att lämna en kortfattad översikt över de efter tillkomsten av 1910 års ecklesiastika boställsordning i riksdagen motionsvis väckta förslag ävensom sakkunnigutredningar, vilka beröra det genom nu ifrågavarande motion framförda förslaget, vill utskottet först erinra om en vid 1908 års riksdag utan samband med frågan om den prästerliga löne-regleringen väckt, nu förevarande motion till syftet nära liggande motion om friköpande av byggnadstomter från bland annat ecklesiastik boställsjord.

I nyssnämnda vid 1908 års riksdag väckta motion hemställde ledamoten av andra kammaren herr *J. Erlansson*, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utreda lämpligaste sättet för erhållande av friköpta egna hem från jord, tillhörig klockargård, prästgård, mensalhemman och kyrkohemman, särskilt med tanke på hustomter vid järnvägsstation, men också i andra rummet egna hem i vidsträcktare område å dessa jordar. Till stöd för sin berörda hemställan anförde motionären bland annat följande:

Motion 1908 om upplåtelse av ecklesiastik boställsjord till byggnadstomter.

På många ställen i vårt land hade vid byggande av järnvägar stationer anlagts på eller strax invid jord, tillhörig klockar- eller prästgård, så att stationssamhället, som uppväxt och uppvuxit, bleve på dessa jordar. Från sådana egendom kunde tomtplatser icke friköpas, endast arrenderas. Vore samhället framåtskridande, ökades ju tomtvärdet oupphörligt, och varje nytillträdande tjänst innehavare funne däri ett skäl att höja arrendet för hustomterna. Det vore lätt att förstå, huru osäkra tomtbebyggarna under sådana förhållanden måste känna sig.

På hemställan av vederbörande tillfälliga utskott föranledde motionen ingen kammarens åtgärd.

Vid 1911 års riksdag väckte herr *E. Åkerlund* i andra kammaren motion om utredning rörande upplåtande till småbruk av bland annat de ecklesiastika boställena tillhörande jord med dess i allmänhet förmånliga läge och underhålliga byggnader. Jordbruksutskottet avstyrkte motionen, vad de ecklesiastika boställena anginge, under hänvisning till 62 § i ecklesiastika boställsordningen samt under förklarande, att fråga om försäljning av de ecklesiastika boställena i större utsträckning, än som enligt nyssberörda stadgande funnes medgivet, måhända i framtiden kunde komma att uppstå, men att, då beslut om dessa fastigheters disposition så nyligen fattats, utskottet ansåge sig icke kunna förorda bifall till motionärens förslag om utredning, huruvida ej nämnda beslut redan borde ändras.

Motioner 1911, 1912 och 1913 om upplåtelse av ecklesiastik boställsjord till småbruk.

Motionen blev i dess nu förevarande del av båda kamrarna avslagen.

År 1912 väckte herr Åkerlund i andra kammaren en motion i väsentligen enahanda syfte som den vid 1911 års riksdag väckta, men blev även denna motion i nu förevarande del av båda kamrarna avslagen.

En av herr Åkerlund vid 1913 års riksdag inom andra kammaren i ämnet väckt motion, syftande till att inägojorden jämte nödig skog och betesmark å de ecklesiastika boställena måtte utan vidlyftiga omgångar kunna uppdelas och försäljas till småbruk, föranledde ej heller någon riksdagens åtgärd, därvid till stöd för motionens avstyrkande av vederbörande utskott åberopades, att Kungl. Maj:t den 10 juni 1912 tillkallat särskilda sakkunniga, den s. k. kronolägenhetskommissionen, med uppdrag att verkställa utredning av frågan om upplåtelse av kronojord till egna hem, därvid hänsyn även skulle tagas till frågan om jordupplåtelser från de ecklesiastika boställena.

*Motion 1915
om rätt att
friköpa torp
och lägenheter
å ecklesiastika
boställen.*

I anledning av en av herr Öberg vid 1915 års riksdag inom andra kammaren väckt motion anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 maj 1915 om utredning, i vilka fall och under vilka villkor torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställen kunde i vidare mån än då vore medgivet beredas möjlighet att förvärva av dem brukade jordområden.

I det utlåtande, som låg till grund för denna hemställan, framhöll lagutskottet bland annat, att av de föreskrifter om försäljning av ecklesiastik boställs jord, som upptagits i 62 § boställsordningen, framginge, att en föryttring av torpare och lägenhetsinnehavares arrenderade jord kunde ifrågakomma endast under särskilda förhållanden och att i avseende därå icke ens blivit uttryckligen uttalat, att de nuvarande besittningshavarna till den jord, som kunde få föryttras, skulle äga företrädesrätt att få köpa densamma. Efter erinran om kronolägenhetskommissionens uppdrag anförde utskottet vidare, att det syntes utskottet synnerligen angeläget, att en utredning i samband med nämnda kommissions arbete eller fristående från detsamma igångsattes för att fullt tillgodose de berättigade krav, som kunde framställas från torpare och lägenhetsinnehavare å de ecklesiastika boställena. Utskottet hade saknat anledning att i detta sammanhang ingå på frågan, huruvida upplåtelseerna från ecklesiastika boställen borde ske under den nuvarande äganderättens former eller enligt den form för nyttjanderätt, som kommissionen kunde komma att framlägga. Det syntes endast böra betonas att vad som komme att bliva gällande i förevarande avseende för kronojord även borde vinna tillämpning å de ecklesiastika boställena. Vid den utredning, som utskottet ansåge böra komma till stånd, borde självfallet tagas behörig hänsyn även till själva boställets oeftergivliga intressen och även till angelägenheten, att torpare och lägenhetsinnehavare bleve i tillfälle att själva i mån av behov kunna taga initiativ till framställningar i förevarande syfte.

Med anledning av denna riksdagsskrivelse fann Kungl. Maj:t den 26 juni 1915 gott uppdraga åt kronolägenhetskommissionen att verkställa jämväl

den sålunda begärda utredningen. Till fullgörande härav avlämnade kommissionen den 11 november 1920 betänkande angående beredande av vidgad möjlighet för torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställen att förvärva av dem brukade jordområden. För betänkandets innehåll lämnas här nedan en närmare redogörelse.

Vid 1920 års riksdag förekommo ånyo motionsvis väckta spörsmål om upplåtelse av ecklesiastik boställsjord till egna hem ävensom om beredande åt lägenhetsinnehavare å sådan jord av ärftlig och tryggad besittningsrätt till de innehavda lägenheterna.

Sålunda hemställde herr *Torgén* i motion inom andra kammaren, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruledes genom ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av ecklesiastik boställsjord större möjligheter kunde vinnas för dylik jords upplåtelse till egna hem. — Ifrågavarande motion avstyrktes av vederbörande utskott under hänvisning till att det däri framförda spörsmålet vore föremål för utredning av kronolägenhetskommisjonen, och att tillika den 20 oktober 1919 tillkallats sakkunniga för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med revision av förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen. Denna utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna.

Vidare hemställdes i väckta motioner av herr *Wohlin* m. fl. i första kammaren och av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl. i andra kammaren, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att genom kyrkofondskommittén eller eljest, på sätt som funnes lämpligast, måtte föranstaltas om utredning, i vad mån den ecklesiastika jorden inom riket kunde i vidsträcktare omfattning, än vad som för närvarande vore författningens enligt möjligt, styckas och upplåtas i och för nybildning av mindre men självständiga jordbruk, samt för riksdagen snarast möjligt framläggas resultatet av en sådan utredning jämte förslag till av utredningen betingade ändringar i den ecklesiastika boställsordningen och andra ifrågakommande författningar. I motion i andra kammaren hemställdes härjämte av herr *Akerlund*, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida icke vidlyftiga och dyrbara ny- och ombyggnader vid de ecklesiastika löneboställena borde undvikas och dessa boställen, där de vore sämre bebyggda, efter det för prästerskapet erforderlig mark och för jordbruket överflödig skog undantagits, i stället försäljas till småbruk, eller ock försäljas i sin helhet eller i större lotter, där byggnaderna vore av god beskaffenhet, samt att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning ville förelägga riksdagen och kyrkomötet de förslag, vartill sådan utredning kunde giva anledning.

Över motionerna inhämtade de kamrarnas tillfälliga utskott, till vilka motionerna hänvisades, yttrande av *kyrkofondskommittén*. För belysande av den nu föreliggande frågan torde här av berörda yttrande få återgivas följande:

*Motioner
1920 om försäljning av ecklesiastik boställsjord för bildande av egna hem
m. m.*

När det, såsom motionärerna ifrågasätta, gäller att i vidsträcktare mån än som för närvarande är författningsenligt möjligt stycka och för skapande av mindre, men självständiga jordbruk upplåta den ecklesiastika jorden, är detta en fråga, som icke enbart kan ses ur den sociala synpunkten att söka skapa en mängd nya självständiga jordbruk, utan som måste skärskådas jämväl med hänsyn till det ändamål, som den ecklesiastika jorden har att fylla, och till de intressen av skilda slag, som på grund härav äro med denna jord förknippade. — En stor del av boställena äro av socknemännen själva anskaffade, ofta redan vid tiden för sockenkyrkornas första byggande, alltså under den tidigare medeltiden, andra äro av enskilda för ändamålet donerade och andra åter och dessa huvudsakligen kommunministrarnas boställen av kronan anslagna till prästernas avlöning. Boställena uti ifrågavarande första grupp kunna dessutom skiljas i sådana, där avkastningen av inägojorden direkt ingår till kyrkofonden, och sådana, vilkas avkastning av församlingarna omedelbart disponeras till avlöning av deras prästerskap. De boställen, vilkas avkastning disponeras för avlöning av de territoriella församlingarnas prästerskap, äro upplåtna för ett särskilt ändamål, som på det närmaste berör vederbörande församlings speciella intressen och rättigheter ävensom en hel tjänstemannakårs rätt. I den mån det kan komma i fråga att annorledes än för omförmälda ändamål disponera den ecklesiastika jorden, lär det vara nödigt att uppmärksamma dessa särskilda intressen och rättigheter och den betydelse dessa hava med hänsyn till sättet för egendomens tillkomst. Ifrågakomna boställen äro av väsentlig betydelse även för hela det ecklesiastika avlöningsväsendets uppehållande och den kyrkliga organisationens utveckling. En mera allmän försäljning av den ecklesiastika egendom, varom här är fråga, komme att medföra konsekvenser av vittgående beskaffenhet, konsekvenser, vilka icke kunna överskådas utan en nog så ingående undersökning.

I enlighet med vederbörande utskotts tillstyrkanden beslöt riksdagen avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t i överensstämmelse med herrar Wohllins och Olssons i Kullenbergstorp m. fl:s hemställan. Riksdagen betonade i skrivelsen särskilt, att alla de synpunkter, som kyrkofondskommittén i sitt utlåtande framhållit i fråga om det ändamål, de ecklesiastika boställenas avkastning måste anses tjäna, vid en eventuell utredning borde tagas i betraktande. I fråga om sådana löneboställen, där församlingarnas äganderätt tydligen kunde påvisas, måste hänsyn tagas till de anspråk och önskemål dessa kunde förebbringa. Ävenledes borde all verksamhet tillämpas i fråga särskilt om sådana till prästerskapets bostäder ej disponerade boställen, där värdefulla skogsmarker genom styckning och försäljning skulle komma att fördärvas. En eventuell lagstiftning i av motionärerna angiven riktning borde i första hand avse sådan ecklesiastisk jord, som i avseende på läge och andra omständigheter kunde anses lämplig och som på grund av byggnadernas beskaffenhet vore svår att utarrendera. Ur skogsvårdssynpunkt borde det allmännas intresse beaktas.

*Motion 1923
om under-
lättande i*

Vid riksdagen år 1923 väcktes inom andra kammaren av herr *Johanson* i Bro motion, däri hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj:t om ut-

redning och förslag angående sådan ändring av gällande ecklesiastika boställsordning, att avsöndring av mark från löneboställe till tomt måtte i görligaste mån underlättas, så snart den plats, där bostället vore beläget, kunde anses lämpad för uppkomsten av ett samhälle såsom medelpunkt för kommunens ekonomiska liv.

*vissa full av
avsöndring
ulav mark
från ecklesia-
stikt lönebo-
ställe till tomt.*

På hemställan av andra lagutskottet beslöt riksdagen i anledning av motionen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, under vilka betingelser i vidare mån än nu vore medgivet möjlighet kunde beredas till upplåtande av tomtmark från ecklesiastika löneboställen i det av förenämnda motion angivna syftet, samt framläggande av det förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Vid riksdagen 1924 väcktes inom båda kamrarna likalydande motioner, nämligen i första kammaren av herr *C. G. Ekman* m. fl. och i andra kammaren av herr *Hamilton* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag skyndsammast framlades i fråga om beredande av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem.

*Motioner 1924
om beredande
av ökad möj-
lighet för
upplåtande
av ecklesiastik
jord till
smärre jord-
bruk och
 eget hem.*

I utlåtande nr 23 erinrade jordbruksutskottet om riksdagens tidigare framställningar angående upplåtelse av den ecklesiastika jorden till smärre jordbruk och tomter. Utskottet framhöll vidare, att anledning förefunnnes, att denna fråga ånyo gjordes till föremål för ett riksdagens uttalande. Utskottet betonade, bland annat, att, på sätt kyrkofondskommittén framhållit i sitt förut omförmälda utlåtande över motionerna vid 1920 års riksdag och såsom jämväl i motiveringen till sistnämnda års riksdags skrivelse antytts, en utredning i ämnet måste avse, förutom formerna för och omfattningen av ifrågasvarande åtgärder, jämväl spörsmålet, vilken inverkan desamma komme att hava å de mångskiftande intressen av ekonomisk och annan art, som vore knutna vid denna jord, samt på vad sätt dessa kunde tillgodoses och erhålla fullt vederlag. I sammanhang härmed uppställde sig frågan, huru genom försäljning inflytande medel borde placeras. Denna placering måste givetvis ske på ett för avkastningen fullt betryggande sätt och med iakttagande av, att tillgångarnas realvärde bibehölles för framtiden. Från denna synpunkt syntes vissa skäl tala för att de inflytande medlen efter hand, som tillfälle därtill erbjöde sig, placerades i skogbärande mark. Likaså borde vid utredningen, på sätt i riksdagens omförmälda skrivelse antytts, uppmärksammas de hänsyn, som måste tagas till församlingarnas eventuella äganderättsanspråk beträffande ifrågasvarande boställen, samt därtill att avhändande icke borde äga rum till förfång för ett rationellt utnyttjande av värdefulla skogsmarker, som funnes å många av dessa egendomar. Av det anförda framginge, att en allsidig och ingående utredning borde föregå såsom underlag för de åtgärder, vilka här ifrågasattes. Synnerligen angeläget vore, att förslag i ämnet snarast möjligt måtte bliva för riksdagen framlagt.

På grund av vad sålunda och i övrigt i utlåtandet anförts hemställde ut-

skottet, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt föranstalta om utredning rörande beredandet av större möjligheter för upplåtande av ecklesiastik jord till smärre jordbruk och egna hem samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas.

Denna hemställan vann riksdagens bifall.

*Kronolägen-
hetskommis-
sionens be-
tänkande den
11 november
1920.*

Kronolägenhetskommissionen har i sitt den 11 november 1920 avlämnade betänkande angående beredande av vidgad möjlighet för torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställen att förvärva av dem brukade jordområden till en början anmärkt, att vid sidan av den försäljning av jord från ecklesiastika löneboställen, som ägt rum med stöd av 62 § i ecklesiastika boställsordningen, visserligen förekommit försäljning av ecklesiastik jord med särskilt tillstånd av riksdag och kyrkomöte för varje fall, men att antalet dylika försäljningar under åren 1911—1920 ej utgjort flera än fem, av vilka dessutom något gällt klockarboställe.

Efter att hava lämnat en redogörelse för frågan om tillämpligheten å de ecklesiastika boställena av ensittarlagen har kommissionen förklarat av samma redogörelse framgå, att berörda lag ansetts tillämplig å jord, hörande till ecklesiastikt boställe, såvitt bostället icke vore av krononatur. Förhållandet torde emellertid — framhåller kommissionen — vara, att det övervägande antalet ecklesiastika boställen i jordeboken upptagits under kronotitel, vadan lägenheter å dem icke kunde bliva föremål för inlösen i enlighet med den nämnda lagen.

Härefter har kommissionen anført:

»Om alltså lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område icke i allmänhet kan tillämpas för inlösen av lägenheter å ecklesiastika boställen, vill det dock synas som skulle bestämmelserna i denna lag i åtskilliga avseenden kunna tjäna som förebild vid regleringen av den lösningsrätt, som synes böra medgivas innehavare av dylika lägenheter oberoende av respektive boställens jordnatur. Antalet lägenheter å ecklesiastika boställen utgör enligt den för förevarande utredning utarbetade statistik 5,926, därav emellertid 539 å klockarboställen, från vilka tillsvidare kan bortses. Återstående 5,387 lägenheter hava enligt samma statistik en medelareal av 0.71 hektar, varvid är att märka att ett övervägande antal utgöres av rena bostadslägenheter med en areal långt under medeltalet. Upplåtelseerna hava skett för obestämd tid i nära 60 procent av alla fall, för vilka uppgift om upplåtelsetid lämnats, för livstid i ej fullt 3 procent fall, för bestämd tid över tjugo år i ej fullt 19 procent fall. Därjämte visar statistiken, att i nära 26 procent fall lägenheten av siste uppgivne innehavaren besuttits mer än tjugo år. För erhållande av ytterligare material för jämförelse med vad 1920 års lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område stadgar angående villkor för rätt till inlösen har gjorts en sammanställning av vad de inkomna uppgifterna innehålla om upplåtelsetid och siste innehavarens besittningstid. Dessa — visserligen ganska bristfälliga — uppgifter utvisa, att av 5,387 lägenheter å andra ecklesiastika boställen än klockarboställen 1,003, som upplåtits för

obestämd tid eller för bestämd tid över tjugu år, av siste uppgivne innehavaren tillträtts före ingången av år 1896 eller sålunda mer än tjugu år före uppgiftens lämnande.

Beträffande slutligen beskaffenheten av innehavarens rätt till resp. lägenhet må nämnas, hurusom upplåtelsen skett med myndighets tillstånd i 16 procent fall samt att innehavaren i något över 28 procent fall tillerkänts tryggad besittningsrätt enligt kungörelsen den 15 april 1904 eller den 14 maj 1915.

I det frågeformulär, som de sakkunniga på sin tid utsände, begärdes jämväl svar på frågan, huruvida resp. torp och lägenheter ansåges lämpligen kunna fränskiljas bostället, och framhöllos vissa synpunkter till beaktande vid svarets avgivande. Statistiken visar, att av samtliga lägenheter — sålunda även de å klockarboställena befintliga — ej mindre än 3,485 eller 58.8 procent ansetts kunna fränskiljas.

Då i det föregående yttrats, att bestämmelserna i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område synts kunna i åtskilliga avseenden tjäna som förebild vid regleringen av rätten till inlösen av lägenheter å ecklesiastika boställen, åsyftades uteslutande förutsättningarna för lösningsrätt, icke proceduren för rättens utövning. En av de viktigaste bestämmelserna i avseende å lösningsrätt enligt sagda lag, nämligen att upplåtelsen skall hava skett för viss tid över tjugu år¹, för livstid eller för obestämd tid samt att lösningsrätt skall inträda i de två första fallen vid tiden då den upplåtna brukanderätten upphör och vid upplåtelse för obestämd tid efter tjugu års förlopp, har emellertid icke synts böra överföras till den av de sakkunniga ifrågasatta nya lagstiftningen. Rätten att efter viss tid återfå upplåten jord har icke samma betydelse, då upplåtelse skett från ecklesiastikt boställe som då den upplåtna jorden är i enskild ägo; och den i och för sig viktiga synpunkten att lösningsrätt icke bör kunna grundas å upplåtelse för ett rent tillfälligt ändamål torde kunna tillbörligt beaktas genom de bestämmelser i övrigt, som böra stadgas för rätt till inlösen. Viktigast bland dessa är att lägenheten är så bebyggd, att därå finnes nöjaktig bostad för lägenhetshavaren och hans familj, samt att av det värde, lägenheten med därå befintliga byggnader äger, minst en fjärdedel belöper å lägenhetshavaren tillhöriga byggnader. Då denna bestämmelse sålunda synts böra gälla även i avseende å inlösen av lägenheter å ecklesiastika löneboställen, hava till förekommande att rätt till inlösen påyrkas beträffande områden, som upplåtits för sommarvillor eller eljest för tillfälliga ändamål, de sakkunniga tillika funnit böra krävas, att den ifrågavarande bostaden skall vara avsedd för stadigvarande behov. Bestämmelsen i 1920 års ofta nämnda lag, att den nöjaktiga bostaden skall hava funnits den 1 januari 1919, torde åsyfta att förekomma spekulation i upplåtelse av det slag, lagen avser, i beräkning att framdeles kunna genom tvångsinlösen förvärva äganderätt till det upplåtne området. I avseende å lägenheter å ecklesiastika boställen torde behov av ett motsvarande korrektiv knappast vara för handen, då arrendatorer icke kunna upplåta lägenheter och de båda kungörelserna om tryggad besittningsrätt, vilka till redan skedda upplåtelse begränsa möjligheten att erhålla sådan rätt, väl bort motverka tillkomsten av upplåtelse från boställsinnehavares sida. Möjligen kunde ifrågasättas att begränsa inlösningsrätten till sådana fall, då antingen upplåtelsen skett med veder-

¹ Ändrat genom lag den 15 juni 1922.

börande myndighets godkännande eller ock tryggad besittningsrätt tillerkänts lägenhetsinnehavaren. De sakkunniga hava emellertid trots det vara lämpligare, att prövningen, huruvida inlösen av lägenheten kan äga rum utan åsidosättande av respektive löneboställes eller prästgårds intresse, sker, då fråga om rätt till inlösen väckes. Men då det syntes önskvärt, att villkoren för inlösen av lägenhet å boställe av krononatur blivit så vitt möjligt ensartade med redan stadgade villkor för inlösen enligt 1920 års lag av lägenhet å boställe, som ej tillhör kronan, hava de sakkunniga tillika upptagit bestämmelsen, att den nöjaktiga bostaden skall hava funnits den 1 januari 1919. Att sådan bostad skall finnas även vid den tid, då fråga om lösningsrätt väckes, framgår av det redan anförda, men då, enligt de sakkunnigas mening, denna fråga bör kunna väckas när som helst under besittningstiden, hava de sakkunniga icke haft anledning att, på sätt skett i 1 § av 1920 års lag, härutinnan uppställa några villkor, som hänföra sig till upplåtelsetidens slut.

Den procedur, som stadgas i 1920 års lag om rätt att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, innefattar ett slags expropriationsförfarande; åtskilliga av lagens bestämmelser avse att reglera förhållandet mellan en inlösande nyttjanderättshavare och innehavare av inteckningar i stamfastigheten. Då kronan tillhörig fastighet icke är föremål för expropriation och inteckningar i sådan fastighet icke pläga förekomma, är sagda procedur icke lämplig för nu ifrågavarande ändamål. I stället har syntes som kunde — då Konungen enligt ecklesiastik boställsordning prövar där omhandlade frågor rörande försäljning av jord, hörande till prästerligt boställe, oberoende av boställets jordnatur — åt Konungen överlämnas att avgöra jämväl uppkommande frågor om inlösen av lägenheter å dylika boställen.

Bestämmelser i ämnet hava upptagits i ett förslag till lag om ändrad lydelse av 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910. Att de nya bestämmelserna icke skola föranleda inskränkning i den rätt, som jämlikt lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område kan tillkomma innehavare av lägenhet å ecklesiastiskt löneboställe, har syntes böra utsägas i en promulgationsbestämmelse.»

Det förslag till ändrad lydelse av 62 § i ecklesiastik boställsordning, som kommissionen sålunda framlagt, är i allo likalydande med det lagförslag, vilket innehålles i nu ifrågavarande motioner.

För att bereda torpare å ecklesiastiska löneboställen — av kommissionen beräknade till ett antal av 3,104 — ökad trygghet i besittningen av jorden har kommissionen — vilken, med hänsyn till att den av riksdagen år 1920 begärda utredningen lämpligen syntes böra omfatta även torpare, icke ansett sig böra upptaga till prövning den kommissionen förelagda mera begränsade uppgiften angående torparens friköpning — utarbetat ett förslag till lag om upplåtelse under besittningsrätt för obegränsad tid av jord, hörande till ecklesiastiska boställen.

Beträffande slutligen torp och lägenheter å klockarboställen har kommissionen framhållit, att förslag om rätt för innehavare av torp eller lägenheter å dylika boställen att förvärva av dem brukade områden icke framlagts. Skulle nämligen, såsom av ett 1920 års kyrkomöte förelagt förslag kunde väntas, klockarboställena komma att disponeras efter samma

huvudgrunder som prästerskapets boställen, torde de bestämmelser, som kunde varda meddelade i avsende å torp och lägenheter å prästerskapets löneboställen, även kunna lämpas till torp och lägenheter å klockarnas löneboställen.

Över kronolägenhetskommisionens förslag hava yttranden avgivits av länsstyrelserna, överståthållarämbetet, domkapitlen, Stockholms stads konsistorium, centralstyrelsen för allmänna svenska prästföreningen samt kammarkollegium. Av dessa hava *länsstyrelsen i Värmlands län* samt *domkapitlena i Strängnäs, Växjö, Lunds, Karlstads och Härnösands stift* ävensom *centralstyrelsen för allmänna svenska prästföreningen* avstyrkt förslaget. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* har förklarat sig ej vilja motsätta sig förslagets upphöjande till lag men ansett, att utredning dessförinnan borde verkställas i vad mån kyrkofonden kunde påverkas genom förvandling av fast egendom i penningar. *Domkapitlet i Visby stift*, med vilket *länsstyrelsen i Gotlands län* instämt, har anfört, att domkapitlet icke hade något att invända mot förslaget, blott betryggande garantier genom bestämmelser i lagtexten ställdes *dels* för att lägenheter, som kunde friköpas, begränsades till ett mindre antal och ej låge för nära prästgård till olägenhet för tjänsteinnehavaren *dels ock* för att försäljning icke medgäves i större omfattning, än att den återstående delen av bostället vore tillräcklig att utgöra ett självständigt jordbrukshemman och, där fråga vore om löneboställe, intill vilket prästgård vore belägen, fullt märkade bära, utöver arrendeavgift och arrendatorns behöriga utkomst, nödiga ämbetsskjutsar och andra naturaprestationer till tjänsteinnehavare. *Länsstyrelserna i Uppsala, Västmanlands och Norrbottens län, domkapitlet i Uppsala ärkestift* samt *kammarkollegium* hava framställt vissa erinringar mot lagförslagets bestämmelser. *Övriga myndigheter* hava antingen tillstyrkt förslaget eller ock förklarat sig icke hava något att erinra däremot.

Av dem, som ställt sig avvisande mot förslaget, har flertalet såsom grund härför framhållit, att kyrkans egendom, därest densamma förvandlades i penningar, *dels* skulle komma att variera i värde *dels ock* lättare kunna frånhändas henne. Från flera håll har därjämte anförts, att den möjlighet till försäljning av kyrkojord, som redan funnes, vore till fyllest, samt att genom gällande förordningar om tryggad besittningsrätt lägenhetsinnehavare redan beretts nödig trygghet.

Kammarkollegium, som den 19 oktober 1923 avgivit ett sammanfattande utlåtande i frågan, har däri anfört följande:

»Ifrågavarande förslag avser, att innehavare av lägenheter å ecklesiastika löneboställen skola under vissa förutsättningar kunna få inlösa de till deras lägenheter hörande områden. På sätt kommissionen erinrat föreligger icke på grund av den s. k. ensittarlagen sådan rätt beträffande lägenheter å boställen av krononatur.

Från tillämpningsområdet för berörda lag är nämligen uttryckligen undan-

Yttranden
över krono-
lägenhetskommis-
sionens
förslag.

tagen jord, »som tillhör kronan». Enligt det uttalande, som vid frågans behandling gjordes i riksdagens andra kammare av dåvarande chefen för justitiedepartementet, skulle kronoegenskapen här vara att fatta i kameral mening och sålunda avse det förhållande, att bostället vore i jordeboken upptaget såsom krono. Kommissionen har nu, gentemot vad departementschefen därutinnan antagit, fäst uppmärksamheten på, att det övervägande antalet ecklesiastika boställen äro i jordeboken uppförda under kronotitel, vadan lägenheter å dem icke kunna bliva föremål för inlösen enligt nämnda lag. I sammanhang därmed erinrar kommissionen att under kronotitel upptagas även andra boställen än sådana som av kronan upplåtits.

Med anledning härav får kollegium meddela, att enligt en hos kyrkofondskommittén gjord utredning allenast omkring 7 procent av ifrågakvarande boställen enligt jordeboken stå såsom skatte eller frälse, medan återstående 93 procent redovisas såsom krono. Om jordeboksredovisningen skall vara avgörande, är således ensittarlagen tillämplig endast å en mycket liten grupp av de ecklesiastika boställena. Emellertid torde det måhända icke vara alldeles klart, huru i sådant avseende förhåller sig med den stora mängd av de titulära kronoboställena, som blivit antingen anskaffade av församlingarna genom skötning eller köp eller av enskilda för sina ändamål done-rats och vilka sålunda icke i civilrättslig mening tillhöra kronan. För kollegium är icke känt något fall, då fråga härom — vilken ytterst skulle ankomma på domstols prövning — bragts å bane.

Kommissionen vill nu genom det föreslagna nya stadgandet i 62 § boställsordningen med avseende å löneboställen, till vilka den förutnämnda lagens tillämpningsområde icke sträcker sig, införa en »rätt» för vederbörande lägenhetsinnehavare att inlösa sina lägenhetsområden.

Mot förslaget i dess allmänna syfte anser sig kollegium icke böra ställa sig avvisande. Har det ansetts befogat att, för tillgodogörande av ett omfattande socialt intresse, offra den enskilda jordägarerätten genom en sådan speciell expropriation, som ensittarlagen i själva verket avser, lär det vara i överensstämmelse med principerna på området, att även kronojorden får tagas för ändamålet i anspråk, ehuru endast efter prövning och medgivande av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Från det ecklesiastika intressets synpunkt torde en anordning i förslagets syfte och med dess begränsning icke behöva vålla någon större betänklighet i betraktande av frågans jämförelsevis mindre dimensioner i förhållande till hela boställsbeståndets storlek.

Det föreslagna stadgandets avfattning anser kollegium emellertid icke tillfredsställande. Den däri proklamerade »rätten» för vederbörande att inlösa sina lägenhetsområden är i själva verket icke alls någon »rätt», då den i varje fall skulle kunna göras illusorisk genom en Kungl. Maj:ts förklaring, att inlösen icke kunde ske utan olägenhet för lönebostället eller där intill belägen prästgård — ett besked, mot vilket talan ju icke skulle kunna föras. För ett tydligt och nödigt angivande av rättens innehåll skulle tillika erfordras anvisning på grunderna och sättet för löseskillingsbestämmande i fall av meningsskiljaktighet. Härom innehåller förslaget intet.

I sak torde det föreslagna stadgandet därför endast avse en rätt för Kungl. Maj:t att under de i stadgandet angivna förutsättningar medgiva, att lägenhetsområdet må av innehavaren inlösas mot den ersättning och de villkor, som Kungl. Maj:t prövar skäligen bestämma. Givetvis bör man då utan vidare få utgå ifrån att nämnda ersättning sättes till fulla värdet.

Med denna uppfattning av stadgandets innebörd kommer detsamma, så omformulerat som nu antytts, att få sitt naturliga sammanhang med de i

62 § boställsordningen givna bestämmelser, som reglera Kungl. Maj:ts befogenhet att utan riksdagens och kyrkomötets hörande föryttra ecklesiastik jord. Ur denna synpunkt skulle intet vara att erinra mot stadgandets inrymmande i nämnda paragraf. Mot en sådan anordning kunna emellertid göras andra erinringar. Boställsordningens enda syfte är vad angår löneboställena att tillgodose det ecklesiastika intressets krav på boställenas utnyttjande på fördelaktigaste sätt. Här ifrågakända lagstiftning däremot tager, utan hänsyn till vad som kan vara positivt fördelaktigt för boställena eller ej, sikte allenast på det sociala intresse, som här skulle befrämjas. Stadgandets intagande i boställsordningen skulle alltså däri införa ett för dess anda och mening främmande element. Viktigare är dock en praktisk synpunkt. Boställsordningen sysslar endast med de åt prästerskapet i territoriella församlingar anslagna boställen. Jämte dessa finnas flera andra grupper av ecklesiastika boställen såsom biskops-, lektors-, sysslomans- och klockarboställen, de sistnämnda utgörande en ganska stor grupp med ett avsevärt antal därå befintliga lägenheter (enligt kommissionens statistik 539 stycken). Kommissionens förslag förbigår nu med avsikt klockarboställena i förväntan på ett emotsett beslut om dessa boställens disponerande efter samma huvudgrunder som prästerskapets och menar, att de bestämmelser, som kunna varda meddelade i avseende å lägenheter å prästerskapets boställen, även kunna lämpas till lägenheter å klockarnas löneboställen. Om de övriga nyssnämnda specialgrupperna nämnes i betänkandet intet. Vid godkännande av förslaget skulle alltså förhållandet i förevarande avseende lämnas oreglerat beträffande alla utanför boställsordningens ram fallande ecklesiastika boställen i den mån ensittarlagen icke är å dem tillämplig. Detta synes knappt tillfredsställande. Enligt kollegii mening bör ifrågavarande lagstiftning beröra icke blott prästboställena utan även alla de övriga oförmålda boställsgrupperna. Den av kommissionen i fråga om klockarboställena åberopade omständigheten bör icke, såvitt kollegium kan finna, därutinnan utgöra något hinder. Ordnas frågan på detta sätt, bör givetvis det här avsedda stadgandet icke infogas i ecklesiastika boställsordningen utan upptagas i särskild lag.

Men härvid bör man enligt kollegii åsikt icke stanna. Skall man nu lagstifta ensamt beträffande ecklesiastika boställen, som äro undantagna från ensittarlagens tillämpningsområde, d. v. s. kronoboställena, och alltså låta den sistnämnda lagen fortfarande gälla de övriga, så kommer förhållandet att gestalta sig ganska egendomligt. I fråga om de senare skola vederbörande hava rätt att inlösa sina lägenheter och tvistefrågan därom avgöras vid särskild förrättning, eventuellt av domstol. Beträffande kronogruppen åter skall frågan i varje fall ankomma på ett administrativt förfogande av Kungl. Maj:t. I betraktande av att boställena tjäna ett och samma ändamål synes denna olikformighet både oegentlig och olämplig. Kollegium anser för sin del förhållandet böra ordnas enhetligt för alla ecklesiastika boställen, oberoende av deras olika natur och då efter den nyssnämnda administrativa linjen såsom nu är ifråga, så att ensittarlagen icke i något fall skulle gälla boställe av ecklesiastik natur. Detta desto hellre som dels, på sätt i det föregående erinrats, gränsen för meranämnda lags tillämpningsområde så vitt angår dylika boställen kan vara något osäker, dels ock åtskilliga detaljbestämmelser i lagen äro föga passande med avseende å hithörande boställen — något som även vid lagfrågans behandling inom riksdagen på sin tid av en motionär anmärkts.

Regleras den föreliggande frågan på här föreslaget sätt, torde dock böra göras vissa förbehåll rörande den rätt, som tilläventyrs redan kan anses vara, på grund av den nuvarande lagstiftningen, av vederbörande lägenhets-havare förvärvat. Dylikt förbehåll lärer sålunda i första hand böra avse det fall, att anspråk å inlösen jämlikt bestämmelserna i den nu gällande lagen redan blivit väckt. För den händelse åter att sådant anspråk icke blivit anhängiggjort, torde av billighetsskäl böra stadgas viss tidsfrist, inom vilken lägenhetshavare å nu ifrågavarande slag av boställen må äga påkalla inlösen med tillämpning av äldre lagstiftning.

Kollegium hemställer, att de av kollegium sålunda framförda erinringarna måtte vinna beaktande vid utformandet av den nya lagstiftning, varom här är fråga.»

*Betänkande
och förslag
angående det
ecklesiastiska
arrende-
väsendet.*

Ovan omnämnda *sakkunniga för revision av förordningen angående ut-
arrendering av prästerskapets löneboställen* hava den 28 februari 1923 av-
givit betänkande och förslag angående det ecklesiastiska arrendeväsendet. I
betänkandet har bland annat framlagts förslag till lag om ändrad lydelse av
vissa paragrafer i ecklesiastika boställsordningen, däribland 62 §. Till denna
paragraf skulle enligt förslaget fogas ett nytt, tredje moment, av innehåll,
att upplåtelse *under tomträtt* av tomt å löneboställe tillhörigt område, som
i stadgad ordning blivit planlagt för bebyggande, samt under vattenfallsrätt
av vattenfall, som hörde till löneboställe, finge äga rum, där Konungen för
särskilt fall funne skäligt sådant medgiva.

Även kronolägenhetskommissionen hade i sitt förut omnämnda, den 11 no-
vember 1920 avgivna betänkande med förslag till lag om besittningsrätt för
obegränsad tid till kronojord och annan publik jord m. m. ingått i prövning
av frågan om tomträttsinstitutets användbarhet vid upplåtelse av egnahems-
och jordbrukslägenheter från publik jord. Härvid hade kommissionen funnit
sagda institut ej böra givas vidsträcktare användning än vid dess tillkomst
förutsatts eller att utgöra en form för upplåtande till bostadsändamål av
mark inom städers och liknande samhällens planlagda områden.

*Motionärer-
nas moti-
vering.*

Till stöd för nu förevarande motioner har av motionärerna anförts:

Under behandlingen i riksdagen av 1920 års ensittarlag hade dåvarande
departementschefen, i anledning av framställd fråga, om ecklesiastik jord in-
ginge i eller vore undantagen från den föreslagna lagens tillämplighetsom-
råde, yttrat, att sådan jord icke undantages, utan att lägenhetsinnehavare på
ecklesiastik jord i allmänhet vore lösensberättigad, men att, om i ett eller
annat fall ett boställe, som användes för kyrkligt ändamål, skulle vara i
jordeboken — således rent kameralt — upptaget såsom krono, föreläge icke
någon rätt till lösen. Härav framginge, att man vid ensittarlagens tillkomst
utgått från att den större delen av den ecklesiastika jorden, såsom icke va-
rande av kronatur, fölle under lagens tillämplighetsområde och att sålunda
lägenhetsinnehavare på ecklesiastik jord i allmänhet vore lösensberättigad.
Såsom kronolägenhetskommissionen påvisat, torde emellertid så icke i all-
mänhet vara förhållandet. Det torde därför icke vara en orimlig begäran,
att en sådan ändring i lagstiftningen vidtoges, att den vid lagens tillkomst

förutsatta rätten bleve förverkligad. Den ändring i ecklesiastika boställsordningen, som sålunda förutsattes, vore av den lagtekniskt enkla beskaffenhet, att riksdagen icke borde kunna hysa tvekan om möjligheten att, ehuru proposition i ämnet icke förelåge, kunna för sin del antaga densamma. Till grund för förslaget låge ju ett betänkande, som avgivits av kronolägenhetskommissionen, vars sammansättning borgade för, att lagförslaget vore i formellt hänseende oantastbart. Givetvis borde så ordnas, att köpeskilling för sålunda avyttrad jord snarast möjligt åter placerades i annan lämplig fastighet. Att frågan nu motionsvis bragtes under riksdagens prövning vore beroende därpå, att ändring i förenämnda boställsordning förutsatte kyrkomötets bifall. Därest frågan icke vunne sin lösning innevarande år, då allmänt kyrkomöte sammanträdde, så kunde det dröja ytterligare fem år, innan ett lagförslag av förevarande innebörd kunde bliva antaget.

Enligt av utskottet inhämtade upplysningar hava under åren 1911—1924 ingivits tillhoppa 533 ansökningar om tillstånd till försäljning jämlikt 62 § i ecklesiastika boställsordningen. Av dessa ansökningar hava gällt 101 (därav 35 bifallna) avyttring av boställen i deras helhet, 139 (därav 4 bifallna) försäljning av mindre lägenheter och torp till vederbörande arrendatorer, 191 (därav 9 bifallna) försäljning av mindre lägenheter och torp till annan än vederbörande arrendator, 21 (därav 17 bifallna) försäljning av andel i soldattorp eller båtsmanstorp, 33 (därav 27 bifallna) försäljning av andel i annan samfällighet och 48 (därav 26 bifallna) försäljning av tomtmark i eller invid stad eller stadsliknande samhälle.

Utskottet.

Utskottet vill vidare erinra om att fyra särskilda framställningar av Kungl. Maj:t avlåtits till innevarande års riksdag om godkännande av försäljning av ecklesiastik jord från tre klockarboställen och ett komministerboställe, vilka samtliga framställningar bifallits av riksdagen, men jämväl fordra godkännande av kyrkomötet.

Av den föregående redogörelsen framgår, att riksdagen vid fyra särskilda tillfällen de senare åren avlåtits framställningar till Kungl. Maj:t i syfte att bereda vidgade möjligheter till försäljning av ecklesiastik jord. Sålunda har riksdagen år 1915 begärt utredning, i vilka fall och under vilka villkor torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställen kunde beredas ökad möjlighet att förvärva av dem brukade områden. Under år 1920 har riksdagen hemställt om utredning och förslag, i vad mån den ecklesiastika jorden i riket kunde i vidsträcktare omfattning än vad som för närvarande vore författningsenligt möjligt styckas och upplåtas i och för nybildning av mindre, men självständiga jordbruk. En förnyad hemställan i sistnämnda hänseende har av riksdagen gjorts under år 1924. Slutligen har riksdagen under år 1923 anhållit om utredning, under vilka betingelser i vidare mån än medgivet vore möjlighet kunde beredas till upplåtande av tomtmark från ecklesiastika löneboställen, då den plats, där bostället vore beläget, kunde anses lämpad för uppkomsten av ett samhälle såsom medelpunkt för kommunens ekonomiska liv.

Såsom resultat av riksdagens framställning år 1915 föreligger nu kronolägenhetskommissionens förut omförmälda lagförslag, varöver infordrade yttranden avgivits från vederbörande myndigheter, utan att, såvitt känt är, ståndpunkt till frågan ännu tagits från Kungl. Maj:ts sida. Över riksdagens hemställan år 1920 hava sakkunniga för revision av förordningen angående utarrendering av prästerskapets löneboställen, efter samråd med kyrkofondskommittén, den 28 februari 1923 avgivit utlåtande, däri de sakkunniga förklarar sig biträda meningen om lämpligheten av en utredning i det i riksdagsskrivelsen angivna syftet. Riksdagens under år 1924 avlåtna skrivelse i samma ämne torde ännu icke hava föranlett någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida, medan åter riksdagens under år 1923 gjorda hemställan remitterats till kammarkollegium, som anbefallts att efter hörande av vederbörande myndigheter inkomma med yttrande i ämnet. Sådant yttrande har ännu ej avgivits.

I detta sammanhang tillåter sig utskottet erinra om att chefen för ecklesiastikdepartementet i statsrådet den 27 februari 1925 i samband med avlåtande till lagrådet för yttrandes erhållande angående förslag till lag om ändring i vissa delar av den ecklesiastika boställsordningen m. m., avseende förändrade grunder för det ecklesiastika arrendeväsendet, framhållit, att åtskilliga av sakkunnigberedningar eller andra framlagda förslag, som avsåge förvaltningen eller dispositionen av den ecklesiastika jorden, ännu ej blivit föremål för avgörande, samt att dessa frågor vore av synnerligen vittutseende och svårlost beskaffenhet, varför det syntes av omständigheterna påkallat att söka avvägbringa ändrade grunder för utarrendering av de ecklesiastika boställena oberoende av övriga spörsmål, ty endast därigenom syntes det vara möjligt att förekomma, att arrendefrågans lösning till skada för den ecklesiastika jorden ställdes på en oviss framtid. Ovan avsedda förslag till ändrade grunder för det ecklesiastika arrendeväsendet har, såsom känt, sedermera medelst proposition nr 222 underställts innevarande års riksdag. Det föreslagna tillägget till 62 § i ecklesiastika boställsordningen beträffande upplåtelse av mark under tomträtt har ej i propositionen upptagits på angiven grund, att tillräckliga skäl för närvarande icke syntes föreligga för det sålunda föreslagna institutets införande.

Då nu kronolägenhetskommissionens förutnämnda förslag till ändring av 62 § i ecklesiastika boställsordningen genom förevarande motioner bragts under riksdagens prövning, vill utskottet framhålla, att enligt dess mening ett starkt behov föreligger, att åt de lägenhetsinnehavare, som skapat sig egna hem å ecklesiastisk jord, beredas ökade möjligheter att friköpa den till lägenheterna hörande jorden. Visserligen torde det kunna invändas, att lägenhetsinnehavare å dylik jord genom de förut omförmälda kungörelserna den 15 april 1904 och den 14 maj 1915 samt förordningen den 15 september 1911 hava en avsevärt tryggare ställning än lägenhetsinnehavare med egna hus å enskild jord samt att de förra därför merendels icke kunna komma i sådant tvångsläge, som föranlett statsmakterna att till skydd för de senare

genomföra särskilda expropriationsbestämmelser. Emellertid är det att märka, att omförmälda bestämmelser angående beredande av tryggad besittningsrätt icke gälla alla lägenheter å ecklesiastik jord. En stor grupp av lägenhetsinnehavare, däribland alla de, som äga boningshus å klockarboställen, kunna icke komma i åtnjutande av en sådan besittningsrätt. Givet är också, att sagda rätt ej kan bereda den trygghetskänsla och de förmaner, som äganderätten skänker. Genom erläggandet av den jämförelsevis ringa köpesumma, som markområdena till byggnaderna merendels torde betinga, vinna lägenhetsinnehavarna bland annat möjlighet att kunna utnyttja sitt i byggnaderna nedlagda kapital såsom kreditobjekt.

Genom antagandet av ensittarlagen torde statsmakterna, såsom motionärerna och kammarkollegium i dess förut återgivna yttrande framhållit, jämväl hava i princip godkänt en sådan friköpningsrätt. Utskottet vill erinra, att, då förslag till ensittarlag år 1918 första gången förelades riksdagen, i motion framfördes yrkande, att även ecklesiastik jord, som icke vore av kronatur, måtte undantagas från lagens tillämpning, men att riksdagen på hemställan av lagutskottet — vilket uttalade, att tillräckliga skäl att från lösningsrätten undantaga av motionären angiven egendom icke föreläge — lämnade motionen utan bifall. Av vad inom riksdagen vid behandlingen av 1918 års lag förekommit, torde man vara berättigad sluta, att riksdagen utgått från att lägenhetsinnehavare på ecklesiastik jord i allmänhet vore lösenberättigade, då denna jord antogs i regel icke vara kronan tillhörig. Såväl kronolägenhetskommissionens som kyrkofondskommitténs utredning har emellertid sedermera visat, att det övervägande antalet ecklesiastika boställen i jordeboken upptagits under kronotitel. Enligt kyrkofondskommitténs utredning äro sålunda av 3,662 prästboställen i jordeboken redovisade allenast 140 såsom skatte och 100 såsom frälse. Även om det torde kunna förutses, att vid en närmare undersökning det skulle komma att visa sig, att en del av de såsom krono redovisade boställena icke äro att anse såsom kronan tillhöriga, torde likväl med visshet kunna antagas, att ensittarlagen äger endast ytterst begränsad tillämpning å ecklesiastik jord. Vid nu angivna förhållanden synes det utskottet befogat, att sådan ändring i lagstiftningen snarast vidtages, att den möjlighet till friköpning, som man vid ensittarlagens tillkomst avsåg att bereda lägenhetsinnehavare med egna hus å ecklesiastik jord, bliver förverkligad.

Av den redogörelse, som i det föregående lämnats, torde framgå, att de betänkligheter, som städse mött i fråga om en utvidgning av nu gällande bestämmelser om försäljning av ecklesiastik jord, huvudsakligen härleda sig ur farhågan, att en tillfredsställande finansiering av det prästerliga avlöningsväsendet därigenom skulle äventyras. Oavsett i vad mån dessa betänkligheter kunna anses äga fog, då fråga är om försäljning av den ecklesiastika jorden i större omfattning, synas de emellertid i allt fall näppeligen kunna göras gällande beträffande den begränsade utvidgning av försäljningsrätten, som i förevarande motioner åsyftas, nämligen till vissa av innehavarna bebyggda lägenheter av merendels obetydlig areal. Den statistiska utredning,

som kronolägenhetskommisionen verkställt, utvisar sålunda, att sammanlagda åker- och tomtarealen av alla dylika lägenheter å ecklesiastika boställen utgör endast 2,717 hektar eller 4.4 procent av samtliga boställens åker- och tomtareal. Medelarealen av dessa lägenheter utgör för riket 0.69 hektar, därav 0.46 hektar åker och tomt, 0.17 hektar ängs- och hagmark samt 0.06 hektar avrösningsjord. 91.7 procent av dessa lägenheter hava en åker- och tomtareal om högst ett hektar. Vidare må i detta sammanhang erinras om att enligt kronolägenhetskommisionens beräkningar av samtliga till ett antal av 5,926 uppgående lägenheter å ecklesiastik jord 3,485 eller 58.8 procent ansetts kunna lämpligen fränskiljas boställena.

Såsom av det föregående framgår, hava flertalet av de myndigheter, som yttrat sig över kronolägenhetskommisionens förslag, ej heller haft något att i princip erinra mot den utvidgning av gällande bestämmelser om försäljning av ecklesiastik jord, som förslaget innebär. Kammarkollegium har sålunda uttalat, att en anordning i förslagets syfte och med dess begränning från det ecklesiastika intressets synpunkt icke torde behöva vålla någon större betänklighet i betraktande av frågans jämförelsevis mindre dimensioner i förhållande till hela boställsbeståndets storlek.

Vid överbägande av de olika möjligheter, som erbjuda sig för lösandet av nu föreliggande lagstiftningsfråga, framställer sig givetvis i första rummet till besvarande spörsmålet, huruvida icke de bestämmelser, som erfordras, borde inarbetas i ensittarlagen. Utskottet vill i detta sammanhang erinra, att det förslag till ny ensittarlagstiftning, som av Kungl. Maj:t i proposition nr 142 förelagts innevarande års riksdag, liksom 1920 års nu gällande ensittarlag undantager all jord, som tillhör kronan, från lagens tillämpning. Liksom kronan tillhörig egendom icke ansetts böra bliva föremål för expropriation, torde det också vara lämpligt, att lösningsrätt enligt ensittarlagen ej heller kan göras gällande beträffande dylik egendom. Härtill kommer, att, såsom kronolägenhetskommisionen erinrat, den procedur, som i ensittarlagen föreskrives beträffande inlösen av under nyttjanderätt upplåtet område, synes vara i åtskilliga hänseenden mindre väl lämpad för nu ifrågavarande ändamål. Ett inarbetande i nämnda lag av bestämmelser till reglerande av rätt till friköpning av lägenheter å prästerliga boställen synes utskottet förden skull ej vara att tillråda.

Mot nu förevarande förslag kunna emellertid i andra avseenden göras berättigade erinringar. Enligt utskottets mening torde det sålunda kunna ifrågasättas, om ej bestämmelser böra träffas angående grunderna och sättet för den värdering, som bör ligga till grund för bestämmandet av löseskillingen. Såsom kammarkollegium anmärkt, kan det ej heller anses tillfredsställande, att friköpningsrätten, såsom i förslaget skett, inskränkes till lägenheter å prästboställen. Jämväl lägenhetsinnehavare å övriga grupper av ecklesiastika boställen såsom biskops-, lektors-, sysslomans- och klockarboställen, de sistnämnda omfattande enligt kommisionens statistik icke mindre än 539 stycken lägenheter, synas sålunda böra erhålla samma

möjlighet till friköpning som nyttjanderättshavare med egna hus å de åt prästerskapet i territoriella församlingar anslagna boställena. Gives åt lagstiftningen en dylik omfattning, torde emellertid, såsom kammarkollegium erinrat, kunna med fog ifrågasättas, huruvida bestämmelser i nu ifrågavarande hänseende böra hava sin plats i den ecklesiastika boställsordningen, vilken icke äger tillämpning å annan ecklesiastik jord än prästboställen. Då enligt utskottets mening skäl tala för att ifrågavarande bestämmelser ordnas enhetligt för alla hithörande boställen, oberoende av deras olika natur, synes det jämväl böra tagas under övervägande, huruvida icke i enlighet med vad kammarkollegium hemställt all ecklesiastik jord bör efter denna lagstiftnings ikraftträdande undantagas från ensittarlagens tillämpning. På grund av vad sålunda anförts och då förslag till lagstiftning å nu ifrågakomna område synes, efter lagrådets hörande, böra avvaktas från Kungl. Maj:t, innan riksdagen därutinnan för sin del fattar beslut, har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till det nu föreliggande förslaget.

Då emellertid ifrågavarande lagstiftningsfråga, såsom utskottet förut framhållit, utan tvivel kräver en skyndsam lösning samt denna fråga dessutom näppeligen torde vara av den svårlösta och invecklade natur som övriga med den ecklesiastika jordens disposition förenade spörsmål, synes utskottet önskligt, att densamma, därest hela frågan om den ecklesiastika jordens tillgodogörande för bildandet av mindre, men självständiga jordbruk och för fyllandet av förefintligt behov av tomtmark icke inom den närmaste tiden kan vinna sin lösning, särskilt för sig upptages till förnyat övervägande och att om möjligt förslag i ämnet förelägges redan det under innevarande år sammanträdande kyrkomötet. Att förnyad hemställan i ämnet göres till Kungl. Maj:t anser utskottet lämpligt, särskilt i betraktande därav att numera tio år förflutit sedan riksdagens förra hemställan däri — avseende även torpare — gjordes.

I anslutning till vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att riksdagen med anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta skyndsamt utreda, under vilka betingelser i vidare mån än nu är medgivet möjlighet må beredas lägenhetsinnehavare å ecklesiastik jord, som därå äga egna boningshus, att friköpa av dem innehavda lägenheter samt för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranledes.

Stockholm den 16 maj 1925.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petré*n, *Linder*, greve *Spens*, *Tjällgren**, *Thorberg** och *Frändén*, fröken *Hesslgren* samt herr *Lindhagen**;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Kalmar, *Öberg*, *Hage*, *Svensson* i Skönsberg, *Johansson* i Sollefteå, *Wallerius*, *Andersson* i Rasjön och *Lindgren* i Dingelvik.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herrar *Linder* och *Hage*;

2) av herr *Lindhagen*, som anförde:

»De förevarande motionerna hava ånyo riktat uppmärksamheten å den viktiga angelägenheten att bereda lägenhetshavarna en fullt betryggad besittning av sina hem. Denna uppgift kan dock tillgodoses, utan att det allmänna behöver avhända sig själva marken. I 1923 års sakkunnigebetänkande (K. S. Husberg, Per L. Nilsson, Casten von Otter, Axel Quist och J. Rehn) liksom i flera utlåtanden varnas särskilt för att förvandla denna allmänna jord i penningar. Det förordades därför att möjliggöra upplåtelse med tomträtt, som ju skapats av statsmakten för att användas vid upplåtelse av allmän jord till bostadslägenheter. Inom utskottet har ett yrkande härom jämväl blivit väckt. I berörda ämne yttrades i förenämnda betänkande följande:

Vad beträffar frågan om den ecklesiastiska tomtjordens försäljning, torde böra bemärkas, att förarbetena till 62 § synas giva vid handen, att försäljning av ecklesiastisk jord endast bör medgivas i undantagsfall. Särskilda utskottet vid 1909 års riksdag framhöll sålunda vid behandlingen av detta spörsmål, att kyrkans ekonomiska intressen i regel bäst tillvaratagas däri-genom, att jord, som anslagits åt prästerskapet, ej avyttras, alldenstund genom jordens behållande för den institution, till vilkens fromma den en gång blivit upplåten, vinsten av en jordvärdestegring kan komma samma institution till godo. I underdånig skrivelse den 1 juni 1910, varmed riksdagen till Kungl. Maj:t överlämnade det av riksdagen antagna förslaget till ny ecklesiastisk boställsordning, yttrade också riksdagen, att den ansåge, att stor varsamhet borde iakttagas, då det gällde att i penningar med deras mera osäkra värde förvandla fast egendom, vars värde vore av mera bestående natur, samt att den särskilt velat framhålla nödvändigheten av en sådan försiktighet i avseende å skog och till skogsbörd tjänlig mark. Enligt kommitténs mening hava de av riksdagen framhållna synpunkterna direkt tillämpning även på den ecklesiastiska tomtjorden. Samma utsikt till värdestegring, som föreligger i fråga om skogsmark, eller kanske snarare ännu större sådan torde nämligen förefinnas beträffande tomtjord, särskilt i eller i närheten av hastigt växande industrisamhällen. Jämväl i avseende å dylik jords försäljning läser därför den största varsamhet vara av nöden.

Oaktat dessa erinringar har utskottet ej i någon mån i sin motivering berört denna sida av saken, som verkligen förtjänar att ej alldeles förbigås

vid det slutliga ställningstagandet. Eljest plägar utskottet i sociala jordfrågor ofta vilja hänskjuta dem till nya 'förutsättningslösa' utredningar trots de utfömmade utredningar, som redan ägt rum. I detta fall tager däremot utskottet parti för försäljning med full äganderätt utan att ens diskutera den andra sidan av saken.

Jordegendomen är den enda kapitalplacering, som äger bestånd och följer med olika tiders värdeomkastningar. Det är således av största vikt för det allmänna att behålla sin jordegendom. I förevarande fall har utskottet angivit, att i runt tal 4,000 lägenheter böra få försälas. Om det nuvarande värdet av marken till dessa lägenheter beräknas till i medeltal allenast 500 kronor för varje lägenhet, blir detta dock ett belopp av 2,000,000 kronor. Efter femtio år har genom penningvärdets fall samma mark kanske stigit till det dubbla värdet eller 4,000,000 kronor, förmodligen av hitintills vunnen erfarenhet att döma till ännu mer. Om det allmänna behåller sin jordegendom, kan det sålunda alltid beräkna en avkastning av jorden motsvarande tidsläget, oberoende av penningvärdets växlingar. Den minskade inkomsten efter försäljning få däremot kommande tider fylla i stället genom allmän beskattning.

Det har ifrågasatts, att vid försäljning av ecklesiastika arrendegårdar bör för köpeskillingen i stället inköpas skogsmark. Konsekvensen kunde ju då vara, att även ifrågavarande köpeskillingar disponeras på samma sätt. Utskottet har ej heller berört den frågan.

Ovisst är emellertid i vad mån sådan skogsmark står till buds. Vidare bör erinras, att den återstående enskilda skogsmark, som anses ej behövas för jordbruket, i största möjliga utsträckning bör förvandlas till kommunalallmänningar eller statsskogar. Den allmänna jordegendomen bör således helst vidgas. Utskottet har däremot i sitt kommande utlåtande om propositionen rörande bolagsförvärven av fast egendom tagit parti för en fortgående industriell förtrustning av rikets förberörda i enskild besittning ännu varande skogsmarker. Därigenom minskas ytterligare möjligheterna för det allmänna att kunna nedlägga köpeskillingar för allmän jord uti skogsegendom.

Enligt min uppfattning bör sålunda ett övervägande äga rum beträffande tomträttsinstitutets användning i förevarande fall och erforderlig lagändring ske för ändamålet. Därigenom beredes lägenhetsinnehavaren fullt samma trygghet som med äganderätt. Och än mer. En omtänksamt organiserad tomträtt med stöd tillika av kreditmöjligheter kan betecknas såsom en reformerad äganderätt, som skänker tomthavaren, sett icke minst i generationernas ljus, en tryggare ställning än den, som betingas av ²⁷det fullständiga beroendet av konjunkturernas blinda spel. I detta hänseende hänvisas till organisationen av Stockholms tomträtt med dess optionsrätt och organiserade kredit samt fastighetsnämndens tomträttsdelegerades betänkande den 30 december 1924 med förslag till tomträttsvillkorens och tomträttskreditens ytterligare fulländning.

Bibehållandet av det allmännas äganderätt till själva marken — ej till byggnaden och det nedlagda arbetet — har också en stor ideell betydelse, ägnad att i sin mån med tiden utlösa en renare atmosfär för det praktiska tillgodoseendet av de mänskliga behoven. Det har en stor uppfostrande betydelse, ägnad att stärka samhörighetskänslan och småningom skapa förståelse för att själva jordens fridlysning från striderna om densamma är den första förutsättningen för verkliga framsteg. Tomträttsdelegerades förenämnda betänkande inlåter sig ingående på detta ämne.

Plundringen av allmän jordegendom genom de enskilda är en gammal företeelse i svensk jordpolitik. Ofta har detta, såsom i stor utsträckning skedde vid avvitrtingarna i Norrland och storskiftena i Dalarna, tillgått så, att de mäktige hetsade småfolket genom att egga deras primitiva instinkter och förespegla dem omedelbar vinning, varefter de förre sedan själva drogo fördelen därav. Den romerska tomträtten, genomförd av Graccherna, omintetgjordes på detta sätt av patricierna; den konservative svenske politikern lektor Törnebladh skrev härom i Nordisk Familjebok, att »folket föll i snaran». Genom en sådan plundring kan väl Pål eller Per tillskansa sig en oförtjänt jordvärdestegring på det allmännas bekostnad, men deras efterkommande hava ingen fördel därav.

Därest nu emellertid enligt lagutskottets mening lägenheterna å ecklesiastik jord givetvis skola avhändas det allmänna — till skada med min uppfattning för kommande generationer — så bör då tillfälle därtill om möjligt omedelbart beredas dem, som just nu mest äro betjänta därav. Detta synes vara så mycket mer påkallat, som den av utskottet begärda utredningen ej hinner underställas årets kyrkomöte. Jag anser därför, alternativt, att, på samma gång skrivelseförslaget bifalles, tillika bör antagas motionens lagförslag att gälla provisoriskt tills vidare för ett år. Även om lagförslaget ej i alla avseenden fyller måttet, kan det dock under väntetiden göra åtskillig nytta i det avsedda syftet. Den allmänna ensittarlagen är ett exempel på, att en lagstiftning på ifrågavarande område först småningom förbättras.

På grund av vad sålunda anförts och då även den av 1909 års särskilda utskott, 1910 års riksdag och 1923 års sakkunnigebetänkande samt inom 1925 års andra lagutskott förordade utvägen väl bör åtminstone hållas öppen för övervägande, hemställas:

1:o) att riksdagen ville biträda utskottets skrivelseförslag med den ändring, att ordet »friköpa» utbytes mot orden »vinna tryggt förfogande över»;

2:o) att, därest utskottets skrivelseförslag antages oförändrat, riksdagen tillika måtte antaga motionärernas lagförslag såsom en provisorisk lag att gälla tills vidare till den 1 juli 1926.»